PROBLEME DE ISTORIE MEDIEVALĂ A ROMÂNILOR CERCETATE DE SAVANTUL ŞI PEDAGOGUL ION EREMIA

(65 de ani de la naştere)

M.c., prof. univ. **Demir DRAGNEV**
dr. **Ion Valer XENOFONTOV**

În prima zi a ultimei luni de toamnă, când gospodarii îşi adună roadele câmpurilor şi toarnă vinul în butoaie, dr. hab. în istorie, prof. univ. Ion Eremia face un popas jubiliar, prilej pentru a începe a-şi aduna şi el roadele muncii sale creatoare de cercetare şi instruire de peste patru decenii, subordonate servirii realităţii istorice.

Înaltul profesionalism de cercetător şi notorietatea activităţii sale instructiv-didactice i-au impus numele printre oamenii de ştiinţă şi pedagogii de frunte, cunoscut în ţară şi peste hotare.

De ziua sa jubiliară prof. univ. Ion Eremia vine cu un substanţial şi multilateral aport în palmaresul istoriografiei româneşti, publicând peste 150 de lucrări ştiinţifice, inclusiv 17 cărţi şi broşuri, 14 compartimente în cărţi scrise în colaborare, 72 de articole ştiinţifice în culegeri tematice şi ediţii ştiinţifice periodice, peste 40 teze ale comunicărilor ştiinţifice la conferinţe şi simpozioane naţionale şi internaţionale, 16 recenzii la cărţile colegilor etc. Omagiatul a mai publicat 16 articole de popularizare a ştiinţei, precum şi diverse materiale didactice: 12 programe la istoria românilor şi universală pentru examenele de absolvire a gimnaziului, pentru cursul de istorie a românilor atât la Facultatea de Istorie şi Filosofie, cât şi pentru alte facultăţi, pentru cursuri speciale opţionale etc., precum şi trei hărţi ale Ţărilor Române în Epoca Medievală şi Modernă.

Spre aceste substanţiale realizări prof. univ. Ion Eremia a parcurs o cale lungă şi anevoioasă, înfruntând cele mai diverse probleme, începând cu munca de acumulare a cunoştinţelor profesionale, urmată de o colectare a materialelor istoriografice şi documentare şi de implementare a rezultatelor obţinute în lucrări ştiinţifice originale, precum şi în procesul instructiv-didactic universitar.

Rămâne să punctăm unele repere ale acestei căi, care începe de la banca şcolară şi ajunge până la catedra profesională universitară.

Născut la 1 noiembrie 1954 în s. Ciuciuleni, azi rn. Hânceşti, în familia lui Andrei şi Ana. Tânărul Ion Eremia absolvă şcoala medie din localitatea natală, iar apoi, în anul 1971, sub imboldul de a-şi cunoaşte rădăcinile istorice ale neamului căruia îi aparţine, fiind şi un urmaş al bravilor oşteni lăpuşneni, renumiţi apărători ai hotarelor ţării, se înscrie la Facultatea de Istorie a Universităţii de Stat din Chişinău.

În anii de studii la Facultatea de Istorie, în afară de cursurile care implementau ideologia marxist-leninistă, ce frâna formarea sa ca specialist, tânărul dornic de carte era îndrumat şi de profesori notorii (Ion Niculiţă, Vladimir Potlog, Rudolf Enghelgardt, Mihail Muntean ş.a.) care predau cursuri cronologic mai îndepărtate de epoca contemporană absolut politizată. Esenţialul ce a însuşit Ion Eremia de la dascălii săi a

fost abilităţile de analiză ştiinţifică a surselor istorice şi de argumentare a concepţiilor originale, performante în activitatea sa ulterioară.

În anul 1976, după ce absolvă cu succes Facultatea de Istorie, proaspătul licenţiat, deşi manifesta aptitudini de cercetător, conform politicii sovietice de repartizare a cadrelor, a fost numit învăţător de istorie la Şcoala Medie din satul Drăguşenii Noi. Totuşi, după un an de activitate pedagogică, Ion Eremia reuşeşte să se includă în munca de cercetare, fiind angajat la Secţia de Arheologie şi Etnografie a Academiei de Ştiinţe a RSS Moldoveneşti, iar în 1979 se transferă la Facultatea de Istorie a Universităţii de Stat din Chişinău, unde se încadrează în activitatea instructiv-didactică, îmbinată cu cea de cercetare ştiinţifică, parcurgând până în prezent toate treptele profesionale: asistent, lector, lector superior, conferenţiar, profesor universitar.

În domeniul cercetării ştiinţifice Ion Eremia decide să se specializeze în istoria relaţiilor externe ale Moldovei din Epoca Medievală. Deoarece pe atunci dictatul ideologic continua să planeze asupra cercetărilor istorice privind istoria medievală a Moldovei, cea mai actuală tematică era considerată cea referitoare la „frăţia seculară moldo-rusă". În contextul acestei tematici, tânărului competitor i-a fost propusă tema „Relaţiile politice moldo-ruse în a doua jumătate a secolului al XVII-lea" (conducător ştiinţific – dr. hab. Vladislav Grosul, cerc. şt. superior la Institutul de Istorie a URSS al Academiei de Ştiinţe a URSS).

Chiar de la bun început, pe Ion Eremia nu l-au satisfăcut sursele istorice la temă, accesibile la Chişinău şi, depunând mari eforturi, inclusiv materiale, întreprinde mai multe deplasări de cercetare la Moscova, unde studiază documente inedite referitoare la tema cercetării preponderent în „Departamentul solilor" al Arhivei Centrale de Stat de Acte Vechi, şi concomitent ia cunoştinţă de o vastă literatură veche rusă, păstrată în Biblioteca de Stat a URSS (numită pe atunci „V.I. Lenin"), se consultă cu specialişti în medievalitatea rusă, îndeosebi în arhivistică (N.M. Rogojin ş.a.). Fiind timpul „restructurării" gorbacioviste, organele de partid slăbise substanţial dirijismul ideologic, iar istoricii oneşti, cum se spunea, „îşi căutau de treabă". În aceste circumstanţe, în anul 1988, Ion Eremia susţine cu succes teza sa de candidat (doctor) în ştiinţe istorice la Institutul de Studii Slave şi Balcanice al Academiei de Ştiinţe din Rusia.

În teză, bazându-se pe o substanţială documentaţie, autorul reuşeşte să combată unele afirmaţii nefondate din istoriografia sovietică şi să-şi expună propriile viziuni referitoare la caracterul relaţiilor moldo-ruse din perioada cercetată. Rezultatele cercetărilor expuse în teză au servit drept bază pentru studiul său monografic „Ţara Moldovei şi Rusia. Relaţiile politice în a doua jumătate a secolului al XVII-lea", Chişinău, 1992. Lucrarea reprezenta o primă cercetare profesionistă şi obiectivă a relaţiilor moldo-ruse din perioada respectivă, publicată după colapsul Uniunii Sovietice. În baza unui vast material documentar inedit este suficient să menţionăm că au fost cercetate 19 fonduri ale Arhivei Centrale a Actelor Vechi a Rusiei, au fost evidenţiate etapele de bază ale relaţiilor moldo-ruse din a doua jumătate a sec. al XVII-lea şi puse sub semnul întrebării afirmaţiile nefondate şi politizate ale istoricilor sovietici referitoare la relaţiile dintre Rusia şi Ţara Moldovei în această perioadă.

Concomitent cu elaborarea acestei monografii, Ion Eremia a publicat în colaborare un volum de documente ce include două protocoale diplomatice inedite din „Departamentul solilor", păstrate în Arhiva de Acte Vechi a Rusiei, care au drept subiect

de abordare relaţiile moldo-ruse din anii 1684 şi 1690–1691 («Посольские книги по связям Молдовы с Россией», 1684 г., 1690–1691 гг.", Chişinău, 1993). Această ediţie a fost urmată de publicarea (în colaborare) a încă unui protocol similar inedit («Посольская книга по связям Молдовы и Валахии с Россией 1674–1675 гг.», Chişinău, 2005). Protocoalele publicate includ copiile tuturor documentelor privitoare la convorbirile purtate de delegaţiile domnilor şi boierilor moldoveni şi munteni cu autorităţile ruse din anii respectivi.

Prin publicarea acestor materiale documentare, la dispoziţia cercetătorilor şi publicului larg a fost pus un suport documentar inedit referitor la desfăşurarea raporturilor diplomatice moldo-ruse. Pe lângă materialele cu caracter oficial din această colecţie merită a fi evidenţiată şi depistarea de către cercetătorul Ion Eremia a diverselor informaţii inedite, privind unele perioade necunoscute istoricilor din activitatea marelui cărturar şi diplomat moldovean – Nicolae Milescu Spătarul. Cercetarea minuţioasă a documentelor de care a dispus i-a permis lui Ion Eremia să stabilească cu exactitate şi anul morţii lui Nicolae Milescu Spătarul: el a observat că, deşi numele acestuia este scris în „lista slujitorilor Departamentului solilor... pe anul 1708" un diac neidentificat a notat pe câmp în dreptul rândului unde era menţionat şi traducătorul Nicolae Milescu Spătarul – „...în 1707 în iunie a murit".

Concomitent, la începutul anilor 1990, îşi lărgeşte diapazonul cercetării relaţiilor politice externe ale Ţării Moldovei prin publicarea culegerii de documente „Moldova în contextul relaţiilor politice internaţionale. 1387–1858. Tratate" (Chişinău, 1992) şi a capitolului consacrat istoriei relaţiilor politice externe a Moldovei în secolul al XVII-lea sub denumirea „Un secol de zbucium şi speranţe" în lucrarea de sinteză „Istoria Moldovei din cele mai vechi timpuri până în epoca modernă" (Chişinău, 1992). Drept urmare, în activitatea ştiinţifică a lui Ion Eremia se profilează o direcţie de cercetare prioritară: istoria relaţiilor externe a Moldovei în contextul politic din Europa Est-Centrală şi de Sud-Est şi a relaţiilor politice interromâneşti.

În a doua jumătate a anilor 1990 – începutul anilor 2000, Ion Eremia, în perimetrul acestei direcţii prioritare, întreprinde o cercetare profundă a situaţiei politice externe a Moldovei de la mijlocul sec. al XVII-lea. Drept urmare, în anul 1999 editează monografia bogat documentată „Relaţiile externe ale lui Vasile Lupu (1634–1653)", iar în 2000 susţine cu succes teza de doctor habilitat în istorie la tema „Politica externă a Ţării Moldovei la mijlocul sec. al XVII-lea" (consultant ştiinţific – m.c. Demir Dragnev).

În baza unui substanţial suport documentar, inclusiv cel inedit, dr. hab. Ion Eremia a caracterizat etapele activităţii politice externe a domnului Moldovei Vasile Lupu (1634–1653) în contextul relaţiilor cu Polonia, Rusia, Transilvania şi Valahia, precum şi cu puterea suzerană – Imperiul Otoman, combătând mai multe opinii nefondate, îndeosebi din istoriografia sovietică, şi formulând viziuni proprii originare referitoare la relaţiile politice externe ale acestor domni.

Începând cu anii 2000 şi până în prezent, prof. univ. Ion Eremia cercetează atât probleme generale, cât şi unele aspecte concrete ale relaţiilor externe ale Ţării Moldovei într-un interval cronologic extins, începând de la constituirea statului moldovenesc medieval şi până la unirea lui cu Ţara Românească în anul 1859.

Acestei vaste şi multiaspectuale tematici distinsul omagiat i-a consacrat o serie de studii monografice, lucrări de sinteză, cursuri de prelegeri, articole şi referinţe ştiinţifice, publicaţii de documente.

În componenţa acestor diverse forme de expunere a problematicii alese se evidenţiază studiul monografic fundamental „Statutul juridic internaţional al Ţării Moldovei de la origini până la începutul sec. al XVI-lea” (Chişinău, Pontos, 2010).

Contribuţia substanţială a autorului în expunerea unor probleme actuale referitoare la etapele constituirii şi afirmării statului medieval românesc – Ţara Moldovei, precum şi determinarea specificului relaţiilor lui politice cu Ungaria, Polonia şi Imperiul Otoman sub aspect juridic, suportul documentar şi istoriografic variat utilizat şi temeinicia argumentării naraţiunii au contribuit ca lucrarea să fie înalt apreciată în mediul academic şi universitar.

Paralel cu elaborarea lucrărilor de cercetare ştiinţifică, prof. univ. Ion Eremia revine în ultimii ani la fortificarea bazei de izvoare istorice a istoriei politice externe a Ţării Moldovei prin publicarea corpusului de materiale documentare şi narative („Relaţiile externe ale Ţării Moldovei în documente şi materiale” (Chişinău, 2014). Prin selectarea din diferite ediţii a diverselor surse, unele dintre ele practic inaccesibile cititorului contemporan, alcătuitorul a reuşit să ilustreze principalele evenimente şi procese politice externe la toate etapele segmentului cronologic al existenţei Ţării Moldovei.

Volumului îi este ataşat un amplu studiu introductiv, scris de alcătuitor, în care, cum constată acesta, s-a urmărit obiectivul de a reda principalele tendinţe în evoluţia situaţiei politice externe a Ţării Moldovei, reflectate în ştiinţa istorică, începând cu sfârşitul anilor 1980, dând o caracteristică generală a publicaţiilor editate la subiectul abordat. Prezentarea obiectivă a opiniilor autorilor citaţi a permis reconstituirea adecvată a situaţiei istoriografice referitoare la tematica respectivă. Este foarte important şi faptul că autorul nu s-a limitat doar la istoriografia românească, ci a apelat şi la istoriografia rusă contemporană, ceea ce i-a permis să expună o reală prezentare a situaţiei în cercetarea problemei discutate.

Privit în ansamblu, volumul de documente urmăreşte să faciliteze munca cercetătorilor, dar şi a publicului larg de cititori, asupra problemei privind istoria relaţiilor externe a Ţării Moldovei, or, contextul extern a motivat, în mare măsură, hotărârea de la 1859 a elitelor politice din cele două principate româneşti, iar apoi şi Marea Unire de la 1918.

În continuare vom încerca să evidenţiem succint, în ordine cronologică, unele probleme ale istoriei relaţiilor politice externe ale Ţării Moldovei, la a căror studiere au adus o contribuţie substanţială cercetările prof. univ. Ion Eremia, atât prin concluzii pertinente, cât şi prin combaterea afirmaţiilor nefondate sau uneori intenţionat politizate ale unor istorici.

Cercetând etapa istorică a constituirii statului medieval românesc de la est de Carpaţi, prof. univ. Ion Eremia aduce informaţii documentare convingătoare că în perioada respectivă în acest spaţiu locuia o populaţie autohtonă, numită în izvoarele străine *valahi*, *volohi*, care se autoidentifică cu *români*, organizată în formaţiuni social-politice de tip *cnezal* sau *voievodal*, numită în sursele vremii *terra land*, *zemlea*, care în izvoare străine apar cu termenul de „Valahia” (adică ţară a românilor).

Analiza profundă a surselor respective i-a permis autorului să combată concluziile unor istorici sovietici şi ruşi contemporani care, în baza unor izvoare arabe destul de vagi, afirmau că până la apariţia „Ţării Moldovei, în spaţiul de la est de Carpaţi ar fi existat o „ţară a valahilor şi ruşilor”, care s-ar fi numit „Rusovlahia”, a cărei populaţie

ar fi avut o componenţă „romanico-slavă” aproape egală, concluzii lipsite de temei logic şi documentar.

Examinând atent sursele istorice, prof. univ. Ion Eremia constată că este imposibil de a admite anul 1359 drept dată a „întemeierii” Ţării Moldovei. În acest an, constată cercetătorul, s-a produs doar o revoltă a românilor din provincia supusă Ungariei din bazinul râului Moldova, numită în sursele maghiare *terre nostre Moldaviane*, cucerite anterior de trupele maghiare şi administrată de posibila dinastie maramureşeană a „Dragoşeştilor”, aflată în serviciul regelui ungar. În opinia argumentată a autorului, despre naşterea Ţării Moldovei în calitate de stat se poate vorbi doar din momentul venirii aici prin 1363–1364 a voievodului Bogdan I din Maramureş. Examinarea actului regelui maghiar din 2 februarie 1365 l-a dus pe autor la concluzia că acesta recunoştea de *jure et facto* independenţa noului stat. Prin urmare, constată cercetătorul Ion Eremia, statul Moldova a parcurs o cale destul de lungă de la o simplă formaţiune teritorială locală la o „marcă formaţiune teritorială militară de hotar şi apoi la statul independent. Referitor la teritoriul actual al Republicii Moldova, autorul constată că, până în anii 1368–1369, acesta s-a aflat sub stăpânirea Hoardei de Aur, ulterior fiind alipit la statul nou format, Ţara Moldovei, posibil între 1370 şi 1381.

În baza unor surse narative, încă puţin utilizate în istoriografie, Ion Eremia a propus precizări privitoare la afirmarea statului moldovenesc în spaţiul est-carpatic în primele decenii ale existenţei sale.

Astfel, analizând „Lista oraşelor ruseşti apropiate şi îndepărtate” alcătuită în anii 1375–1381, domnia sa a ajuns la concluzia că în această perioadă Ţara Moldovei s-a extins spre nord-est până la cursul superior al fluviului Nistrul, cu orăşelul de Ceremuş, Ţeţina şi Hotin, iar spre sud-est – până la limanul Nistrului şi Marea Neagră. Aceasta, în viziunea autorului, a permis să se cristalizeze faimosul „Drum moldovenesc”, menţionat în actele or. Lvov la 1382, care lega oraşele Lvov şi Cracovia cu porturile de la Dunăre şi Marea Neagră.

Coroborând informaţiile din această sursă cu cele din „Cronica Moldovei de la Cracovia” (pusă relativ recent în circuitul ştiinţific de C. Rezachevici) şi din „Cronica poloneză” a lui Jan Dlugosz, prof. univ. Ion Eremia a emis ipoteza unei posibile stabiliri a relaţiilor de vasalitate-suzeranitate pur nominale în perioada anilor 1377–1382 dintre Petru Muşat (1375–1391) şi Ludovic cel Mare (rege al Ungariei şi Poloniei, 1370–1382), care s-a încheiat odată cu decesul regelui.

Un aport argumentat a adus Ion Eremia şi în studierea relaţiilor de vasalitate-suzeranitate dintre domnii Moldovei şi regii Poloniei şi Ungariei din perioada anilor 1387–1456. În baza unei analize pertinente a omagiului lui Petru Muşat de la 1387, autorul concluzionează că acest act a consfinţit o alianţă politico-militară dintre Moldova şi Polonia, domnul continuând să exercite dreptul suveran asupra ţării. Următoarele jurăminte de fidelitate, depuse de domnii Moldovei Roman I (1392–1394), Ştefan I (1394–1399) şi Alexandru cel Bun (1400–1432), în concluzia documentară a autorului, „nu au limitat cu nimic suveranitatea şi independenţa Ţării Moldovei; suzeranitatea regelui polon fiind pur nominală”. O nouă interpretare este dată de autor şi cunoscutului Tratat de la Lublău (1412) dintre regele polon Vladislav Jagello şi Sigismund de Luxemburg al Ungariei, care prevedea că, dacă Alexandru cel Bun nu va acorda ajutor ungurilor împotriva otomanilor, ţara sa va fi împărţită între Ungaria

şi Polonia. În realitate, consideră Ion Eremia, regele polon îl înşeală cu această prevedere pe cel ungar, pentru ca ultimul să-i recunoască suzeranitatea sa asupra Moldovei şi să dezbine alianţa Ungariei cu Ordinul Teuton, scop realizat cu succes de regele polon, Moldova rămânând sub suzeranitatea nominală a Poloniei.

O problemă amplu cercetată de prof. univ. Ion Eremia este cea a statutului juridic al Ţării Moldova în condiţiile creşterii pericolului cuceririi otomane. Analizând actul domnului Petru Aron şi al Adunării Ţării din 5 iunie 1456 de a plăti haraci Imperiului Otoman, autorul conchide destul de argumentat că tributul era plătit pentru „răscumpărarea păcii" şi că sultanul nu devenea suzeranul ţării, acesta fiind în continuare regele polon.

Examinând statutul juridic al Ţării Moldovei în timpul domniei lui Ştefan cel Mare, cercetătorul Ion Eremia insistă argumentat asupra concluziei că în această perioadă „sultanul nu a fost niciodată stăpânul Moldovei, el era doar o sursă permanentă de insecuritate a ţării, care, prin plata haraciului, obţinea securitatea necesară dăinuirii".

La o privire de ansamblu asupra relaţiilor politice moldo-otomane, în contextul evoluţiei relaţiilor politice internaţionale din sec. al XVII-lea – începutul sec. al XVIII-lea, prof. univ. Ion Eremia se aliniază viziunii expuse în istoriografie că momentul de cotitură al evoluţiei acestor relaţii a fost nu pretinsa „închinare" a Moldovei turcilor în anul 1512, nici intensificarea dominaţiei otomane începând cu domnia lui Ioan Vodă cel Cumplit (1572–1574), cum insistă unii istorici, ci campania otomană în Moldova din anul 1538. Domnia sa a demonstrat că după această campanie a luat sfârşit perioada când Ţările Române aveau principalele atribute ale suveranităţii, inclusiv dreptul de a face pace şi război, iar plata haraciului Porţii Otomane (începând cu 1456) semnifica „răscumpărarea păcii". După 1538 însă începe perioada când plata haraciului semnifică, în primul rând, fidelitatea domnului ţării faţă de sultan. Statutul politic şi juridic al Ţărilor Române era reglementat prin tratate ce aveau forma unor diplome ale sultanului, cunoscute în Europa sub denumirea de „capitulaţii", iar în terminologia otomană – *ahidnamele*. Aceste acte, constată Ion Eremia, erau adevărate tratate politico-juridice, prin care părţile îşi asumau obligaţii reciproce.

Este cunoscut faptul că tratatele respective impuneau Ţărilor Române o politică externă supusă Porţii după principiul „prieten prietenilor noştri şi duşman duşmanilor noştri". Dar, după cum a demonstrat prof. univ. Ion Eremia, bazându-se pe realizările istoriografiei contemporane, domnii Ţărilor Române au continuat să promoveze o politică externă proprie: ei foloseau bunele relaţii ale Porţii cu unele ţări (de exemplu, cu Polonia) pentru a-şi fortifica cu ajutorul lor domnia, iar cu ţările ostile Porţii stabileau relaţii politice secrete în scopul eliberării de sub suzeranitatea otomană.

În baza unui vast material documentar, istoricul Ion Eremia a emis concluzii că promovarea de către elita politică a Ţării Moldovei a acestor principii în relaţiile ei politice externe se baza pe conştiinţa menţinerii statului şi a teritoriului său, conştiinţă prezentă în mentalitatea acestei elite pe parcursul întregii perioade de suzeranitate otomană.

O expresie elocventă a acestei conştiinţe, în viziunea autorului, şi-a găsit expresie în diverse tratate, încheiate de elitele politice ale Moldovei şi Ţării Româneşti cu marile puteri, care prevedeau măsuri de protecţie faţă de dominaţia Imperiului Otoman.

Se reliefează analiza pertinentă a dr. hab. Ion Eremia a unui şir de proiecte de tratate, de adresări, expuneri de doleanţe, înaintate de elita politică a Moldovei către Polonia, Imperiul Habsburgic şi Imperiul Rus (în a doua jumătate a sec. al XVII-lea)

şi apoi preponderent Imperiului Rus (în sec. al XVIII-lea) cu solicitarea protecţiei în înlăturarea suzeranităţii otomane.

În cadrul problemei cercetate istoricul combate viziunea promovată, de regulă în istoriografia sovietică, dar şi în unele publicaţii de după 1991 din Republica Moldova şi din Rusia, cum că în adresările elitei politice din Moldova către Rusia din această perioadă moldovenii îşi exprimau doleanţa de a intra în componenţa statului rus. În calitate de exemplu aceşti istorici indicau solicitarea din 1654 a domnului Moldovei Gheorghe Ştefan (1653–1658) şi a elitei ţării către ţarul rus de a intra „sub mâna înaltă" a acesteia la fel ca hatmanul ucrainean Bogdan Hmelniţki şi Oastea zaporojeană, urmată de proiectul de tratat cu ţarul Aleksei Mihailovici, prezentat la Moscova de solii moldoveni – mitropolitul Ghedeon şi logofătul Neanal în mai 1656; Diploma de la Luţk din 13 aprilie 1711 a ţarului Petru I; adresări ale boierilor şi înaltului cler al Moldovei către împărăteasa Ecaterina a II-a în timpul războaielor ruso-turce din sec. al XVIII-lea.

Istoricul Ion Eremia a examinat toate aceste documente şi a constatat că în ele pe prim-plan se afla solicitarea păstrării statului moldovenesc şi restabilirea integrităţii lui teritoriale, beneficiind de protecţia Rusiei, în scopul eliberării de sub suzeranitatea otomană. Astfel, referitor la adresarea domnului Ţării Moldovei Gheorghe Ştefan din 1654, cercetătorul, bazându-se pe studiile istoricilor ucraineni de după 1991, care au combătut mitul istoriografic despre o pretinsă „unire" a Ucrainei cu Rusia la Rada de la Pereiaslav din ianuarie 1654, unde de vasalitate formală a cazacilor ucraineni, conchide că o asemenea vasalitate formală (protecţie) solicita şi Moldova.

Referitor la proiectul de tratat moldo-rus din 1656, prof. univ. Ion Eremia constată că acesta, fiind alcătuit în timpul când Rusia deja începea să atenteze la suzeranitatea Ucrainei, membrii delegaţiei moldoveneşti veniţi la Moscova au inclus în componenţa acestui document stipulaţii care prevedeau revenirea ţării la vechile orânduieli de până la instaurarea suzeranităţii otomane şi ajutorul Rusiei în restabilirea integrităţii ei teritoriale, fiind „sub mâna înaltă a ţarului". Negocierile însă n-au fost duse până la capăt şi anumite condiţii ale „intrării" Moldovei în componenţa Rusiei n-au fost incluse în proiect.

Examinarea Diplomei de la Luţk în decursul evenimentelor politice din 1711, i-a permis cercetătorului Ion Eremia să constate că acest document prin care au fost iniţiate tratativele moldo-ruse prevedea domnia ereditară a cantemiriştilor şi restabilirea vechilor hotare ale ţării sub protecţia Rusiei. Diploma a fost urmată de tratatul încheiat în urma tratativelor cu elita politică a Ţării Moldovei la 28 iunie 1711 şi prevedea clar restabilirea integrităţii teritoriale a statului moldovenesc, domnitorul căruia era tratat drept „singur stăpânitor („samoderjeţ") şi prieten („colegat") al Ţării Moschiceşti şi nu supus rob" (relatarea cronicarului Ion Neculce). Prin acest tratat, conchide cercetătorul, Rusia, acceptând statutul Ţării Moldovei de stat prieten, renunţa, la acel moment, la orice pretenţii de supunere, suzeranitate, protectorat asupra acestei ţări, privind-o drept aliat în războiul cu otomanii.

Adresările marilor boieri şi ale înaltului cler al Moldovei către Ecaterina a II-a, împărăteasa Rusiei (1762–1796), potrivit istoricului Ion Eremia au fost iniţiate în condiţiile în care ţarismul promova o politică de integrare a teritoriului Moldovei în imperiul său, declarând că după biruinţa asupra otomanilor ţara va fi „proprietate a imperiului măriei sale". În aceste circumstanţe politice, marea boierime şi înaltul cler

al Ţării Moldovei cerea păstrarea statului şi restabilirea integrităţii lui teritoriale doar sub „acoperământul" (protecţia) Rusiei.

Menţionăm, de asemenea, prezenţa unui set de articole ştiinţifice ale distinsului jubiliar, consacrate etapelor evoluţiei politicii ţarismului în Europa de Sud-Est, inclusiv în Principatele Române în sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea. În aceste lucrări ştiinţifice se descrie caracterul expansionist al politicii ţarismului în acest spaţiu. Cercetările conţin, de asemenea, discuţii, polemici ale autorului cu istorici ruşi care continuă să promoveze postulatele istoriografiei sovietice despre rolul „obiectiv" pozitiv a Imperiului Rus în eliberarea Principatelor Române şi a altor ţări din Europa de Sud-Est de sub „jugul turcesc" (vezi articolele ştiinţifice ale prof. univ. Ion Eremia): Ţările Române în politica balcanică a Rusiei până la sfârşitul sec. al XVIII-lea. În: In memoriam professoris Mihail Muntean, 2003, p. 19-21; Relaţiile Principatelor Dunărene cu Imperiul Otoman şi Rusia în viziunea unui istoric din Moscova – studiu de caz. În: Tyragetia, vol. II (XVII), nr. 2, 2008, p. 26; De la „proiectul dacic" la anexarea Basarabiei: o filă din politica ţarismului de „eliberare" a creştinilor de sub Imperiul Otoman, reflectată în istoriografia rusă contemporană. În: „Cercetări istorice (seria nouă) XXX-XXXI, Iaşi, 2012, p. 263-286; Planurile Rusiei din anul 1806 faţă de Principatele Române în lumina unor cercetări recente ale istoricilor din Rusia. În: Pontes, vol. 6-7, 2013, p. 309-328. A se vedea şi studiul introductiv al autorului la culegerea „Relaţiile externe ale Ţării Moldovei în documente şi materiale (1360–1558), Chişinău, 2013, p. 3-86.

Urmărind principiul promovării realităţii ştiinţifice în istoria relaţiilor internaţionale ale Ţării Moldovei, dr. hab. Ion Eremia a constatat că acestea sunt parte componentă a istoriei românilor, iar relaţiile dintre Moldova, Ţara Românească şi Transilvania sunt relaţii interromâneşti.

Aceste principii l-au determinat să supună unei critici argumentate viziunile diferitor autori: a istoricului bucureştean Lucian Boia, care neagă conştientizarea de către românii din Epoca Medievală a unităţii lor de neam; a istoricului olandez Wilhelmus Petrus van Meurs, care îi numeşte „naţionalişti" şi „neobiectivi" pe istoricii din România şi Republica Moldova, ce demonstrează prezenţa în Evul Mediu a unei asemenea conştientizări de către românii transilvăneni, munteni şi moldoveni, în sfârşit, sunt criticaţi unii autori din Republica Moldova şi Rusia, care continuă să promoveze concepţia oficială sovietică despre prezenţa a două popoare separate – moldoveni şi români, vorbitori de limbi diferite. Această concepţie, ce urmăreşte scopul justificării anexării Basarabiei la Imperiul Rus, apoi la URSS, este cunoscută sub denumirea de „moldovenism" antiromânesc.

Printre cei mai zeloşi promotori ai acestei „concepţii", prof. univ. Ion Eremia îl evidenţiază drept „fenomen" pe Vasile Stati, care a ajuns până la întocmirea unui „dicţionar moldo-român" (Critica falsului discurs al istoriei naţionale a se vedea în lucrările lui Ion Eremia: Falsificarea istoriei sau „Fenomenul Stati" în Republica Moldova (Chişinău, 2003); Chestiunea Basarabiei, poligon pentru intruşi? (Chişinău, 2012); Identitatea românească în disputele contemporane: cazul Lucian Boia şi Vasile Stati, În: Studia Universitas Moldaviae, nr. 4 (104), 2012, p. 144-161; Politica – instrument de formare a unei noi naţiuni: „naţiunea civică moldovenească" (Chişinău, 2018, p. 52-71) etc.).

Combaterea afirmaţiilor adepţilor concepţiei politizate a „moldovenismului" antiromânesc a fost realizată de Ion Eremia nu doar prin publicarea unor studii polemice, ci şi prin cercetarea surselor istorice în cadrul unei direcţii ştiinţifice prioritare,

consacrate problemelor identitare, îndeosebi procesului istoric de conştientizare de către românii din Ţara Moldovei a identităţilor româneşti.

Acestei direcţii ştiinţifice îi sunt consacrate o serie de studii, publicate pe parcursul anilor, precum şi recenta lucrare „Politica – instrument de formare a unei noi naţiuni: „naţiunea civică moldovenească" (Chişinău, 2018).

În lucrările sale, realizate în cadrul acestei direcţii ştiinţifice, autorul îmbină armonios cercetarea şi publicarea materialului documentar cu analiza critică a istoriografiei la această temă.

Examinarea surselor emise de unii autori străini din perioada de până la apariţia statului moldovenesc, iar apoi şi a actelor emise de cancelaria domnească, i-a permis cercetătorului să aprofundeze argumentarea concluziei despre apartenenţa populaţiei autohtone din spaţiul est-carpatic la etnia românească, care era menţionată în sursele din acea perioadă sub denumirea de *volohi*, *valahi*, *olahi*.

Combătând afirmaţiile istoricilor „moldovenişti" cum că etnonimul „moldovan" este fixat chiar în primele acte ale cancelariei domneşti (hrisoavele din 30 martie 1392 şi din 28 iunie 1401), prof. univ. Ion Eremia demonstrează că sintagma „боярь молдавських" (în primul document) şi „боярь молдавських, и малых, и великих" (din al doilea document) nu indică apartenenţa etnică a boierilor, ci doar că ei sunt vasali ai domnului şi aparţin de Ţara Moldovei. Această concluzie este confirmată şi prin redarea sintagmei respective în documentele scrise în limba română (din sec. XVII–XVIII) prin formula „a lor noştri moldoveneşti boieri" sau „a lor noştri ai Moldovei boieri" etc.

Menţionând prezenţa în documentele interne din Ţara Moldovei din sec. XVII–XVIII atât a termenului „moldovan", cât şi a celui de „român", dr. hab. Ion Eremia constată că în primul caz se are în vedere identificarea românilor est-carpatici după apartenenţa la ţară, iar în al doilea caz – după apartenenţa lor la neamul românesc, termenii nefiind contrapuşi. De asemenea, şi în privinţa limbii vorbite domnia sa lămureşte că sintagma „limba moldovenească" era percepută drept graiul limbii române din Moldova, iar cea de „limba română" drept limba tuturor românilor. Ambele sintagme, utilizate paralel, erau percepute drept denumiri interschimbabile şi nu demonstrau existenţa a două limbi diferite.

O interesantă contribuţie documentară referitoare la afirmarea în sec. al XVIII-lea a conştiinţei naţionale a românilor a fost adusă de cercetătorul Ion Eremia prin analiza unui document puţin cunoscut de specialişti – o adresare din 13 iunie 1765 a unui grup de români emigranţi în Rusia către împărăteasa Ecaterina a II-a, în care ei solicitau emiterea unui act care să acorde privilegii tuturor celor de „neamul nostru românesc" (în original „Роду нашему румынскому"), prin care, conform documentului, se aveau în vedere „moldovenii", „volohii propriu-zis" (muntenii) şi „transilvănenii", toţi „de o limbă şi de o credinţă" (percepute drept principalele momente unificatoare ale tuturor românilor).

Documentul i-a permis autorului să emită o concluzie pertinentă că actul în cauză demonstrează răspândirea destul de largă a conştiinţei naţionale româneşti în societatea moldovenească de la mijlocul sec. al XVIII-lea.

Constatând prezenţa unei asemenea conştiinţe expuse în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XVIII-lea în operele mitropoliţilor Moldovei Varlaam şi Dosoftei, în cronicele lui Grigore Ureche şi Miron Costin şi, îndeosebi, în operele marelui om de ştiinţă şi cultură Dimitrie Cantemir, istoricul Ion Eremia analizează şi viziunile

identitare a doi cărturari de la mijlocul sec. al XIX-lea ale postelnicului moldovean Manolachi Drăghici, care a publicat în 1857 lucrarea sub formă de cronică „Istoria Moldovei pe timp de 500 de ani", şi ale celui de-al doilea cărturar – Ion Albineţ, profesor la Academia Mihăileană, care la 1845 a editat „Manual de istorie a Principatului Moldovei". Recurgerea la lucrările acestor doi cărturari a fost determinată şi de faptul că „moldoveneştii" actuali îi prezintă drept promotori ai identităţii separate moldoveneşti şi, drept urmare, văd în persoana acestora predecesorii săi.

Cercetătorul Ion Eremia, analizând operele acestor cărturari, a constatat că lucrurile nu stau nici pe departe aşa cum cred „moldovenişti" chişinăuieni, deoarece, deşi autorii respectivi utilizează termenul „moldoveni", ei îl percep nu în sensul existenţei unei naţiuni deosebite de alţi români. În concepţia lor, Moldova şi Muntenia sunt două ţări româneşti, iar limba vorbită în ambele este limba română.

Cercetarea diferitor aspecte ale problemei identitare din Moldova, la diferite etape ale evoluţiei sale istorice, i-a permis prof. univ. Ion Eremia să stabilească prezenţa unor forme distincte de manifestare a „moldovenismului", începând cu mijlocul sec. al XIX-lea. Conform clasificării propuse de domnia sa, au existat: „moldovenism de iz local moldovenesc, de la mijlocul sec. al XIX-lea", „moldovenism de iz otoman" din aceeaşi perioadă „moldovenism de iz sovietic din sec. al XX-lea" şi „moldovenism de iz postsovietic de la sfârşitul sec. al XX-lea – începutul sec. al XXI-lea". Analizând esenţa fiecărei forme de moldovenism, autorul a evidenţiat substratul lor politic. Astfel, moldovenismul separatiştilor din Principatul Moldovei de la mijlocul sec. al XIX-lea era determinat de nedorinţa stărilor privilegiate conservatoare de a fi supuse unor transformări modernizatoare odată cu unirea principatelor. Pe de altă parte, ei nu negau identitatea naţională românească a moldovenilor. O altă poziţie ocupau tot atunci unii demnitari otomani şi susţinătorii lor din Moldova, care vedeau în unirea Principatelor un real pericol pentru Imperiul Otoman şi, urmând principiul *divide et impera* insistau asupra existenţei a două popoare diferite – moldovenii şi muntenii, care ar urma să rămână separate. Acest „moldovenism", constată cercetătorul, a început să fie propagat în URSS după crearea RASSM în 1924 şi RSSM în 1940. La indicaţia organelor de partid au fost elaborate lucrări propagandistice despre formarea unei pretinse naţiuni burgheze în sec. XIX – începutul sec. XX, apoi a „naţiunii socialiste moldoveneşti" (după 1940). Substratul politic al acestui „moldovenism" era legitimarea anexării Basarabiei la Imperiul Rus în 1812 şi la URSS în 1940. În privinţa „moldovenismului" de după 1991, prof. univ. Ion Eremia vede în aceasta o reminiscenţă a celui din perioada sovietică, dar şi o tentativă de a perpetua în continuare izolarea moldovenilor de comunitatea lingvistică şi culturală a întregului neam românesc şi orientarea lor în relaţiile interetnice şi pe tradiţiile sovietice (critica acestor concepţii a se vedea: Ion Eremia. Politica – instrument de formare a unei noi naţiuni: „naţiunea civică moldovenească", p. 46-97).

Considerând necesar de a prezenta un tablou complet al evoluţiei proceselor identitare din Moldova, medievistul Ion Eremia s-a implicat în cercetarea esenţei concepţiei „naţiunii civice" şi a posibilităţilor implementării ei în Republica Moldova. Această concepţie, la modă în spaţiul postsovietic, inclusiv regiunea din stânga Nistrului, unde autorităţile de la Tiraspol înclină spre formarea unei „naţiuni nistrene", a devenit, în viziunea cercetătorului, o problemă pur politică; „naţiunea civică moldovenească, con-

chide istoricul Ion Eremia, ca unitate durabilă social-economică, politică, culturală etc. a tuturor naţiunilor din Republica Moldova, exact ca pe timpuri poporului sovietic, nu este altceva decât o iluzie a politicienilor. Naţiunile politice nici nu se nasc, nici nu dispar la comanda sau la dorinţa politicienilor, a partidelor politice, dar nici în timpul mitingurilor, chiar dacă acolo îşi strâng călduros mâinile domnii şi tovarăşii" (Ibidem, p. 72-134).

Realizările ştiinţifice ale istoricului Ion Eremia, obţinute la diferite etape ale activităţii sale, referitoare la diverse aspecte din cadrul direcţiilor ştiinţifice prioritare, menţionate supra, au fost implementate în lucrări de sinteză destinate cercurilor largi de cititori, printre care vom menţiona compartimentele realizate de domnia sa în cărţile: „Istoria Moldovei din cele mai vechi timpuri până în epoca modernă" (Chişinău, 1992), „Domnii Ţării Moldovei: studii" (Chişinău, 2005), „O istorie a Basarabiei" (Chişinău, 2015) etc. specificând că ultima lucrare prezintă un model de expunere a unei istorii regionale în context naţional şi universal (în cazul nostru – general românesc şi european).

Procesul de implementare a rezultatelor ştiinţifice ale prof. univ. Ion Eremia nu se reduce doar la cititorul din Republica Moldova, ci îl cuprinde şi pe cel din România. O importanţă deosebită în acest context o are participarea activă a prof. Ion Eremia la organizarea manifestărilor ştiinţifice multilaterale ale Universităţii de Stat din Moldova cu Universitatea din Oradea. Domnia sa a prezentat un şir de referate ştiinţifice la sesiunile comune, care au fost publicate în România, cu participarea sa la coordonarea lor („Istoriografie şi politică în estul şi vestul spaţiului românesc" (2000), „Declaraţia de autodeterminare de la Oradea din 12 octombrie 1918" (2018) etc.). Concomitent, Ion Eremia a publicat studii şi în ediţiile altor centre universitare din România (Bucureşti, Cluj-Napoca, Galaţi, Iaşi etc.).

Prof. univ. Ion Eremia nu doar implementează cu succes rezultatele cercetărilor sale ştiinţifice în ţară şi peste hotare, ci îmbină armonios activitatea de cercetare cu munca didactico-organizatorică, fiind în fruntea Departamentului Istoria Românilor, Universală şi Arheologie a Facultăţii de Istorie şi Filosofie a USM. Este preşedintele Seminarului ştiinţific de profil la specialitatea Istoria Românilor (pe perioade) şi membru al Seminarului ştiinţific la specialitatea Istoria Universală (pe perioade). Este membru al Secţiei de Ştiinţe Sociale, Economice, Umanistice şi Arte a Academiei de Ştiinţe a Moldovei.

Fiind un luptător consecvent pentru unitatea naţională a românilor şi având o poziţie civilă corectă, prof. univ. Ion Eremia s-a încadrat activ, începând cu anii 1990, în apărarea predării Istoriei Românilor în sistemul de învăţământ preuniversitar şi universitar.

Domnia sa s-a antrenat în schimbarea esenţială a domeniului didacticii istoriei de pe poziţii general umane, colaborând activ la elaborarea programelor curriculare la nivel universitar. Prin aportul personal al prof. univ. Ion Eremia a fost introdus şi implementat cursul normativ „Istoria Românilor", participând în 1991 la elaborarea „Programei Istoria Românilor pentru facultăţile neistorice", iar în 1992 a „Programei cursului Istoria Românilor pentru Facultatea de Istorie". Aceste programe au fost apoi în mai multe rânduri perfecţionare şi editate de asemenea cu participarea domniei sale.

Reputatul profesor, conform acestor programe, predă permanent studenţilor cursul general de istorie a românilor, perfecţionând şi punându-le la dispoziţie manuale analitice, culegeri de documente şi hărţi istorico-didactice, în care a introdus şi realizările sale novatoare din diverse compartimente ale istoriei medievale a românilor (a se vedea: Ion Eremia. Istoria românilor. Epoca medievală. Curs de prelegeri. Partea II.

1504–1750 (Chişinău, 2006); Idem. Istoria românilor. Epoca medievală. Note de curs (Chişinău, 2018); Istoria românilor. Epoca medievală. Crestomaţie. Alcătuitori I. Eremia, I. Gumenâi (Chişinău, 2000); hărţile: Ţările Române în sec. al XIV-lea – mijlocul sec. al XVI-lea (Chişinău, 2004); Ţările Române de la mijlocul sec. al XVI-lea până la mijlocul sec. al XVIII-lea (Chişinău, 2004) şi Ţările Române de la mijlocul secolului al XVIII-lea – până la 1859 (Chişinău, 2004).

Contribuind în continuare la dezvoltarea calităţii învăţământului istoric universitar la toate cele trei cicluri – licenţă, masterat şi doctorat –, prof. univ. Ion Eremia a introdus cursuri speciale (opţionale) la istoria românilor, pentru care a publicat programele lor analitice: „Statutul Ţărilor Române sub suzeranitatea Porţii Otomane până la începutul secolului al XVIII-lea" (Chişinău, 2003; „Relaţiile moldo-polone în epoca medievală" (Chişinău, 2002); a îndrumat licenţiaţi şi masteranzi, fiind conducător ştiinţific al tezelor acestora. Fondându-şi şcoala sa ştiinţifică, domnia sa a fost conducător ştiinţific la trei teze de doctorat la istoria românilor susţinute (Sergiu Matveev, 2007; Maxim Melinti, 2009; Cristina Hergheligiu, 2013) şi consultant ştiinţific la o teză de doctor habilitat (Ion Gumenâi, 2016), iar în prezent este conducător ştiinţific la mai multe teze de doctor în istorie în curs de elaborare la aceeaşi disciplină.

Bun cunoscător al vieţii universitare, prof. Ion Eremia a coordonat editarea volumului „Istoria Universităţii de Stat din Moldova", editată în 2016. În această sinteză, domnia sa a elaborat compartimentele consacrate domeniilor la care distinsul profesor şi-a adus şi propria contribuţie: cadrele didactico-ştiinţifice, sistemul de pregătire a cadrelor prin masterat, doctorat, postdoctorat, cercetarea ştiinţifică universitară, organele eligibile, administraţia, subdiviziunile universitare şi restructurarea lor etc. În anul 2018 a coordonat volumul I al „Istoriei Universităţii de Stat din Moldova în documente și materiale", care include 253 de documente inedite din arhivele din Republica Moldova. În prezent, se află sub tipar volumul II.

Prodigioasa activitate ştiinţifico-didactică a omagiatului a fost înalt apreciată de conducerea statului şi de Universitatea de Stat a Moldovei, acordându-i-se Ordinul „Gloria Muncii" (2010), Diploma Guvernului Republicii Moldova de gradul întâi (2014), Medalia „Universitatea de Stat din Moldova" (2014), „Diploma de Onoare a Ministerului Culturii al Republicii Moldova" (2014, 2016), „Diploma Comitetului Sindical al Universităţii de Stat din Moldova" (2011, 2014) etc.

Aflându-se la o etapă a împlinirilor, onoratul jubiliar se bucură de o înaltă apreciere a activităţii sale şi stimă din partea colectivului profesoral şi studenţesc, acordându-i o deosebită preţuire profesionalismului şi poziţiei sale civice, dragostei pentru specialitatea aleasă, loialităţii şi principialităţii sale, respectului faţă de colegi şi discipoli.

Îi dorim domnului profesor Ion Eremia succese în realizarea proiectelor sale de valorificare în continuu a istoriei neamului românesc, multă sănătate şi mulţi ani de activitate creatoare.

Vivas, crescus, flores!

Sper sitit is flore!